

ЧИ ВСІ ЦИВІЛЬНІ ВІДНОСИНИ РЕГУЛЮЮТЬСЯ АКТАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ?

На загальнометодологічному рівні слід підтримати тезу О. С. Іоффе про складність та недостатню розробленість проблематики правовідносин у праві і цивільному праві зокрема [1, с. 508]. Нині, попри велику зацікавленість до проблематики цивільних правовідносин, на жаль, є ті питання, які досі не мають свого висвітлення. Зокрема, загальноприйнятою позицією є те, що актами цивільного законодавства України регулюються цивільні відносини. Проте детальний аналіз положення ч. 1 ст. 1 ЦК України не дає змогу казати, що актами цивільного законодавства України регулюються всі без винятку цивільні відносини.

Зокрема, при детальному аналізі положення ч. 1 ст. 1 ЦК України звертає на себе увагу словосполучення «цивільні відносини», яке взяте у круглі дужки.

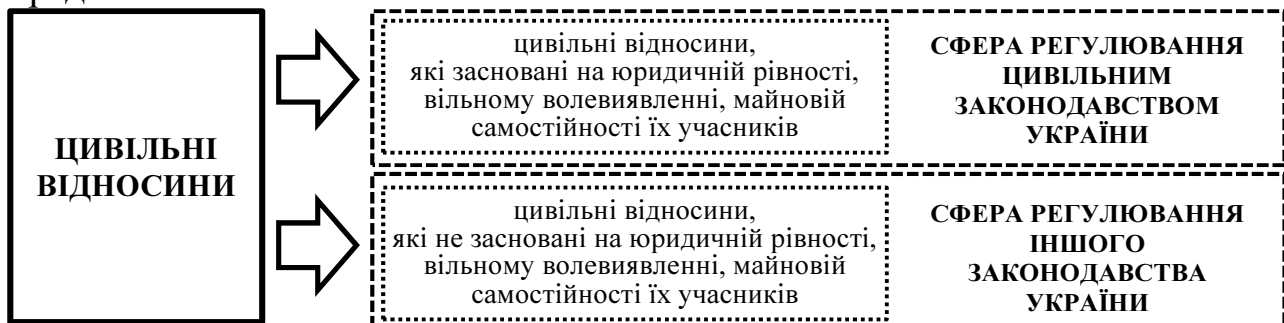
Одними із функціональних призначень такого словосполучення є відповідь на два основних питання. Перше: які це цивільні відносини, що регулюються цивільним законодавством України? Відповідно, особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), але лише ті, які засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Друге питання: чи є інші цивільні відносини, які знаходяться за межами регулювання цивільним законодавством України, тобто регулюються іншим законодавством України? Для відповіді на це питання слід застосувати закони логіки, а саме висновок від протилежного з урахуванням закону несуперечності. Тобто, якщо цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, то, відповідно, нецивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), які не засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Таке твердження є відображенням чи антиподом положення ч. 1 ст. 1 ЦК України. При цьому для твердження від протилежного під цивільними відносинами вважаються ті, в яких відсутня хоча б одна чи усі ознаки як юридична рівність, вільне волевиявлення, майнова самостійність їх учасників. Постановка такого питання полягає у тому, що, словосполучення

«цивільні відносини», яке взяте у круглі дужки, чомусь поміщено не в кінець тексту, а в його середину, що ніби вказує на скритий та незакінчений зміст такого твердження, а для розуміння того, що є цивільні відносини, потребує певних знань у сфері логіки. Відповідно, під цивільними відносинами, у широкому розумінні цього слова, слід розуміти особисті немайнові та майнові відносини. У вузькому – ті, які регулюються цивільним законодавством України або ті, які регулюються іншим законодавством України.

Слід навести позицію поважних вчених [2, с. 5] про те, що місце словосполучення «цивільні відносини», яке взяте у круглі дужки має бути в кінці речення, а не у його середині. Але, якщо з цим погодитись, то слід визнати, що група цивільних відносин, що не регулюється цивільним законодавством, а, відповідно, – іншим переводиться у стан тих відносин, які, по-перше, не можна назвати цивільними, а, по-друге, регулюватиметься іншим законодавством України.

Тому, хочеться сказати словами російської дослідниці І. П. Малинової, яка небезпідставно стверджує, що будь-який текст може мати змістову подвійність, перша частина якого є очевидною (артикульована первісно), друга – прихованою, для якої перша є формою репрезентації [3, с. 82].

Отже, в механізмі правового регулювання цивільні відносини розглядаються в двох аспектах: як ті цивільні відносини, які регулюються цивільним законодавством України, та ті цивільні відносини, які регулюються іншим законодавством України. Схематично це може бути представлено такою схемою:

Наступний висновок полягає у тому, що акти цивільного законодавства не є виключно тими актами, що регулюють (у тому числі до врегульовують) всі без винятку цивільні та/або приватні відносини. Щодо ЦК України як про основний акт цивільного законодавства України (ст. 4 ЦК України), то виникають два основних твердження.

Перше твердження полягає у тому, що ЦК України слід розглядати як цілісний акт цивільного законодавства України. При цьому певні його положення мають дуалістичну природу, тобто є частиною не тільки

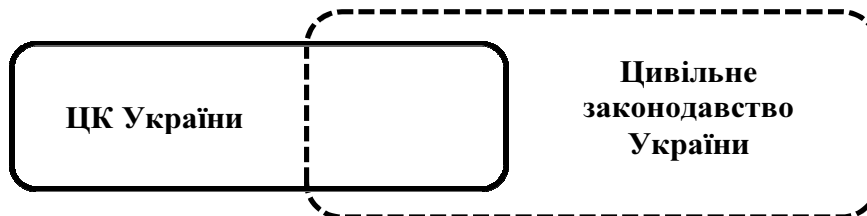
цивільного законодавства, але й частиною іншого законодавства, що регулює не тільки інші цивільні відносини, але інші відносини, які не відносяться до цивільних (див. малюнок 1). При цьому деякі з них хоча й не призначені регулювати відносини, що складають предмет регулювання цивільним законодавством України, але їх функціональне призначення є здійснення повного та всебічного регулювання тих цивільних відносин, які складають предмет регулювання цивільним законодавством України проте не регулюються ЦК України, актами цивільного законодавства України, але можуть регулюватися іншими актами цивільного законодавства України шляхом застосування аналогії закону.

Малюнок 1

Друге твердження полягає у тому, що про цілісність ЦК України не може йти мова, а співвідношення актів цивільного законодавства та ЦК України є такою: ЦК України є частиною цивільного законодавства України, але не увесь ЦК України є актом цивільного законодавства України (див. малюнок 2).

Малюнок 2

Проте, який з названих тверджень є вірним, нажалі залишається відкритим, оскільки співставлення ст. 4 ЦК України та структуру такого Кодексу не дає однозначних відповідей. Та це питання не є, на жаль, об'єктом нашого дослідження.

Література

1. Иоффе О. С. Избранные труды по гражданскому праву. Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории «хозяйственного права» / Иоффе О. С.; Редкол.: Ем В. С., Козлова Н. В., Корнеев С. М., Кулагина Е. В., Панкратов П. А., Суханов Е. А. (Предисл.) – М.: Статут, 2000. – 777 с.
2. Рабінович П. Природно-правова ідеологія у Цивільному кодексі України / Петро Мойсейович Рабінович // Вісник Академії правових наук України. – 04/2005. – № 2. – С. 34 (С. 27-40).

3. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: автореф. дис ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Сергій Олексійович Погрібний. – К., 2009. – 36 с.

4. Коваль В. М. Застосування положень Господарського кодексу про предмет регулювання / В. М. Коваль // Ученые записки ТНУ им. В. И. Вернадского. Сер. «Юридические науки». – 2009. – Т. 22 (61), № 2. – С. 137-145.

5. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. У 2-х т. Т. 1. / Ротань В. Г., Ярема А. Г., Кривенко В. В., Карабань В. Я., Сонін О. Є.; Відп. ред. В. Г. Ротань. – 2-ге вид. – Х.: Фактор, 2010. – 880 с.

6. Малинова И. П. Философия права (от метафизики к герменевтике) / И. П. Малинова. – Екатеринбург, 1995. – 128 с.

УДК 346.1 (043.2)

Шишка Р. Б., д.ю.н., професор,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ПРИНЦИПИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА В УМОВАХ КРИЗИ

Проблема засад регулювання господарських правовідносин на сучасному етапі зумовлена фактичним станом війни та окупації в Україні Криму частин Донецької та Луганської областей введеними санкціями проти РФ та необхідності їх притримуватися і згортати зовнішньоекономічні зв'язки із її суб'єктами господарювання, витрачанням значних коштів на звільнення захопленого протидії агресії перевезення економіки на військовий стан відновлення інфраструктури зруйнованих районів.

Україна має значні борги і продовжує затягувати боргову петлю, банківська система і національна грошова одиниця нестабільна. Останнє наслідок неефективної економіки потакання грабуванню економіки України окремими олігархічними кланами, підпорядкування їм влади і спрямованості останньої, її пріоритетам, спрямованості державних службовців на служіння народу та вітчизні. Ні законодавство ні правозастосовчі органи не забезпечили становлення правової держави і наведення порядку. Склалась кланово-кримінальна олігархія за якої державні органи формують їх представники і створилась лише видимість правопорядку та імітація засиль з його наведення обернулась зубожінням значної частини населення і знову необхідністю відновлення натурального господарства. Показово, що при припиненні каденцій у влади частина її очільників виїжджає з України і залишає після себе розчарування та зневіру.